

Acad. Andrei Eșanu

Dr. hab. Gheorghe COJOCARU

Personalitatea istoricului Andrei Eșanu (16 iulie 1948) este un nume de referință în istoriografia românească și cea universală, un savant, care pe parcursul a cinci decenii, a demonstrat cu sârg puternica vocație a cercetării, ce îmbracă forma pasiunii, subordonate servirii supreme a adevărului istoric.

Andrei Eșanu s-a născut în satul Sculeni (azi raionul Ungheni), localitate situată în apropiere de fosta capitală a Moldovei, orașul Iași, capitală a Unirii și centru al intelectualilor basarabeni. Părinții, Ilie și Maria, oameni harnici, credincioși și vrednici, i-au cultivat lui Andrei, încă din fragedă copilărie, setea de cunoaștere, dragostea față de tradițiile noastre seculare, față de scrisul și de valorile românești, disciplina în muncă și responsabilitatea în tot ceea ce face.

După ce a urmat școala medie din satul natal, s-a înscris, în 1966, la Facultatea de Istorie a Universității de Stat din Chișinău, absolvind-o cu mențiune în 1971. La Facultate, studentul Andrei Eșanu era fascinat de cursurile profesorilor Vladimir Potlog (istorie antică), Iosif Șlaen (istoria medievală) ș.a. Pentru completarea cunoștințelor, studentul Eșanu citea mult din clasicii literaturii române, accesibili în acei ani: Alexandru Hâjdeu, B. P. Hasdeu, Constantin Negruzzi, Mihai Eminescu, Vasile Alecsandri, romanele istorice ale lui Mihail Sadoveanu ș.a., care l-au introdus în atmosfera medievală, cultivându-i interesul față de cartea veche românească și față de problemele de istorie a culturii medievale românești.

În anii de studenție, evidențiindu-se prin participarea asiduă la seminare, prin erudiție și responsabilitate, a fost remarcat de administrația Institutului de Istorie al Academiei de Științe a RSSM drept un tânăr promițător și de perspectivă, capabil a se manifesta în știință.

Datorită insistenței sale, acest fapt l-a adus în mediul academic al Institutului de Istorie, unde, începând cu anul 1972, parcurge toate treptele științifice, de la cea de laborant superior, la funcția de director al Institutului de Istorie, contribuind astfel la afirmarea prestigiului acestei instituții.

În cadrul Institutului, Andrei Eșanu elaborează teza de doctor în istorie cu tema „Școala și educația în Moldova în sec. al XV-lea – începutul sec. al XVIII-lea”. Prin structura ei metodică, bogăția informației și claritatea stilului, această lucrare, apărută într-o perioadă de mare necesitate istoriografică românească, a devenit cartea de căpătâi a multor studenți, mai ales că era și generatoare de puternice sentimente patriotice.

În cadrul activității de cercetare la Institutul de Istorie i-a avut ca mentori pe istoricii Pavel Dimitriu, Ion Hâncu, Pavel Sovietov ș.a. În anii '80, Institutul de Istorie era vizitat de cercetători de renume din Rusia, care participau cu comunicări științifice la sesiunile organizate de istoricii de la Chișinău. Astfel, Andrei Eșanu i-a cunoscut pe istoricii ruși V.Koroliuk, G.Litavrin, L.Cerepnin, I.Isaevici, A.Rogov ș.a, care se remarcă prin cultură, erudiție și prestanță academică. Acest fapt l-a îndemnat să citească mult din clasicii ruși și din exponenții școlilor istorice rusești, fără a neglija istoriografia română. În ciuda restricțiilor și a existenței de „fonduri speciale de literatură”, Biblioteca Academiei de Științe primea cu regularitate literatură istorică științifică din multe țări ale lumii, mai ales din Europa, inclusiv din România. Insistența asupra lecturilor științifice, l-a ajutat să se aprofundeze în studii asupra tezei de doctor habilitat în istorie, intitulată „Cultura Țării Moldovei în secolul XV-XIX. Probleme de istorie a învățământului, de cultură, a cărții și gândirii social-politice” și susținută în 1992.

Pe întreg parcursul anilor cercetătorul Andrei Eșanu și-a completat pregătirea de specialitate în marile centre științifice, bibliotecile și arhivele istorice din Moscova, Sankt-Petersburg (Leningrad), Kiev, Lvov, Odessa, apoi, după 1989, în cele de la București, Iași, Cluj, Suceava, Neamț, Rădăuți etc.

Opera sa științifică, publicată în anii 1990-1992, se înscrie plener în procesul de revenire a Basarabiei la valorile spirituale românești, proces care a cuprins întreaga societate. În acești ani se atestă de-a dreptul o explozie a activității intelectuale a istoricului Andrei Eșanu, care se structurează temeinic atât în raport cu permanența interesului său, cât și cu întinderea contribuției sale, sub aspectul a trei direcții strategice de cercetare: cea preocupată de istoria culturii Moldovei, cea de-a doua - de istoria culturii spațiului sud-estului european și cea de-a treia - de ansamblul cultural și spiritual al Moldovei medievale în context general universal.

După anii '90 Andrei Eșanu se manifestă plener în domeniul organizării științei: în 1990-1994 s-a plasat în fruntea laboratorului „Istoria culturii” din cadrul Universității de Stat din Moldova, în 1991-1993 este director adjunct, iar în perioada 1993-1994 – director interimar al Institutului de Istorie al AȘM. Concomitent, desfășoară diverse activități extra-curriculare.

În 1994, din nefericire, Andrei Eșanu trece printr-o grea încercare a vieții, fiind atacat de o boală nemiloasă cu consecințe nefaste, rămâne fără vedere. A știut, însă, să transforme suferința în torță vie. Printr-o muncă încrâncenată revine la interesele de altă dată cu ajutorul soției Valentina, care-i este sprijin și ajutor devotat, drept dovadă servind activitatea de cercetare și publicare în comun a multor și frumoase studii științifice, apărute deja după greaua încercare a sortii, menite să demonstreze că omul este făuritorul destinului său.

În preocupările sale de istorie a culturii și spiritualității românești, acad. Andrei Eșanu a supus unei riguroase analize procesul de formare a caracterului nostru etnocultural, găsind explicații plauzibile în strânsă legătură cu procesul îndelungat de formare și evoluție în anumite condiții istorico-geografice a poporului român, care își are originile în străvechea civilizație traco-balcanică și sud-est europeană, în general. Procesul de formare a caracterului etnocultural al românilor este analizat, în plan evolutiv în lucrarea de sinteză „Cultură și civilizație medievală românească. Din Evul Mediu timpuriu până în secolul al XVII-lea” (Chișinău, 1996), precum și în volumul „Contribuții la istoria culturii românești (Moldova medievală)” (București, 1997).

În preocuparea-i constantă de a pune pe baze documentare solide studiul istoriei culturii medievale românești, istoricul Andrei Eșanu a consacrat o bună parte din timp editării izvoarelor, valorificării monumentelor culturii scrise, moștenirii culturale a Țării Moldovei, includerii acestora în tezaurul cultural și spiritual românesc. Cu o pasiune neobișnuită a cules din multe biblioteci și arhive românești și străine cronici medievale din secolele XV-XVIII (în original în l. slavonă), repunându-le în circuitul actual de valori și însoțindu-le de studii introductive, traduceri, note și comentarii. Astfel, văd lumina tiparului mai multe ediții îngrijite de cronici.

Cu o sete de a cunoaște „tot ce era cu puțință a fi cunoscut”, străin oricăror schematizări rigide, partizan al studierii fenomenelor istorice în toată complexitatea de factori care le determină, adept al istoriei văzută în sensul ei global, Andrei Eșanu, împreună cu Valentina Eșanu, s-a manifestat cu autoritate în cele mai variate domenii de istorie medievală, aducând contribuții substanțiale la valorificarea moștenirii politice, militare, culturale și eclesiastice a unor mari personalități ale istoriei neamului românesc, printre care Bogdan al II-lea, domn al Țării Moldovei (1449-1451) și Maria-Oltea, cărora le-a dedicat un studiu monografic aparte: „Bogdan al II-lea și Maria Oltea – părinții lui Ștefan cel Mare” (Chișinău, 2007). O atenție sporită a fost acordată unor importante figuri din anturajul marelui voievod, precum: Manoil Grecul, Vlaicul, Luca Arbore, Ignatie Iuga s.

a., despre care au fost elaborate studii și monografii, printre care și lucrarea „Vlaicul pârcălab - unchiul lui Ștefan cel Mare” (Chișinău, 2001).

Universalismul formației științifice a lui Andrei Eșanu, tenacitatea și disciplina de cercetare l-au ajutat să facă asociații și paralelisme istorice, să emită în cercetările sale idei menite să lumineze probleme, fenomene sau chiar întregi perioade istorice învăluite în umbră.

Deși problemele de istorie a culturii și spiritualității românești din epoca medievală reprezintă prezențe statornice în aria de cercetare a istoricului Andrei Eșanu, un șir de concluzii, desprinse la diferite etape ale investigațiilor sale științifice referitoare la istoria unor structuri administrative, militare și eclesiastice, întregesc cunoașterea genezei și evoluției civilizației medievale românești. În acest context se impun cercetările referitoare la un șir de instituții din spațiul dintre Prut și Nistru al Țării Moldovei, cum ar fi istoria cetăților și ținuturilor Hotin, Soroca, Orhei, Lăpușna, Ciburciu, Chișinău, istoria mănăstirilor Căpriană, Condrița, Sf. Arhangel Mihail și Gavriil din Chișinău ș. a. În lucrarea „Moldova medievală. Structuri executive, militare și eclesiastice” (Chișinău, 2001) sunt scoase din anonimat pagini și personalități care au lăsat urme impresionante în istoria noastră în calitate de administratori, comandanți militari, ctitori de biserici și mănăstiri ș. a.

Opera științifică, care definește locul istoricului Andrei Eșanu în istoriografia românească, este completată cu studii genealogice de cea mai bună calitate. Printre acestea se remarcă volumul „Dinastia Cantemireștilor. Secolele XVII-XVIII” (Chișinău, 2008), coordonat și scris de acad. Andrei Eșanu, cu concursul unui grup de autori din Republica Moldova și România. Volumul, considerat în istoriografia română unul fundamental, întrunește studii și cercetări privind originea neamului Cantemir, biografii, viața și activitatea reprezentanților de vază ai acestei dinastii.

În opera sa istorică, care cuprinde peste 400 de publicații științifice, inclusiv 40 de studii monografice editate în Republica Moldova, România, Rusia și Franța, acad. Andrei Eșanu abordează un spectru larg de probleme de istoria culturii și civilizației românești.

A participat, cu rapoarte în plen și comunicări științifice, la peste 200 de conferințe și alte reuniuni academice din Republica Moldova, România, Rusia, Ucraina, Polonia, Turcia, Germania, Belgia, Franța etc. Tematica referatelor și comunicărilor reflectă vasta sa arie de cercetări și interese științifice, istoricul venind de fiecare dată cu informații, interpretări și concluzii noi privind fenomenele, evenimentele și personalitățile istorice studiate.

Recunoașterea valorii operei științifice și didactice a istoricului Andrei Eșanu își găsește expresia, nu numai în recenzarea elogioasă în țară și în străinătate a lucrărilor sale, ci și în alegerea sa ca membru corespondent al AȘM (1992), apoi ca membru titular (2007), în 2011 este ales în unanimitate membru de onoare al Academiei Române.

Activitatea sa multilaterală, inclusiv cea extra-curriculară, continuă până în prezent cu aceeași intensitate ca și la intersecția anilor '80 - '90 ai secolului trecut, devenind tot mai diversificată și mai consistentă. În centrul atenției sale se află în continuare instruirea cadrelor științifice. Experiența acumulată este transmisă discipolilor din postura sa de conducător de doctorat atât masteranzilor și doctoranzilor, cât și competitorilor la titlul de doctor habilitat. Sub conducerea acad. Andrei Eșanu au fost susținute 8 teze de doctor în istorie și patru teze de doctor habilitat în istorie.

În activitatea de conducător de doctorat, șef de secție, conducător de proiect, de program de stat sau de director al Institutului de Istorie, acad. Andrei Eșanu a avut întotdeauna un rol important

în crearea climatului de responsabilitate și seriozitate științifică. Înzestrat cu o excepțională capacitate de muncă, și-a impus și a impus colaboratorilor săi rigoarea, cultul muncii, le-a oferit exemplul moral al perfecte onestități. Programul disciplinat de muncă, optimismul, înțelepciunea dar și generozitatea îl fac să fie atent mereu la cei din jurul său. După decesul, în floarea creației, a regretatei cercetătoare Valentina Pelin, acad. Andrei Eșanu și Valentina Eșanu au îngrijit și au editat opera-postumă, rămasă în manuscris, a colegei de breaslă, care abia reușise să se anunțe în domeniul culturii spirituale românești.

Distinsul academician este membru al colegiului de redacție al unui șir de reviste și ediții științifice.

Pentru eforturile depuse Andrei Eșanu s-a învrednicit de cele mai înalte distincții academice și guvernamentale, acordându-i-se de două ori (1994, 2001) Premiul de Stat al Republicii Moldova în domeniul științei; de patru ori Premiul Academiei de Științe a Moldovei (1996, 1998, 2004 și „Savantul Anului - 2010”), de două ori Premiul Academiei Române („Dimitrie Onciul”, 1998, „Titu Maiorescu”, 2010), precum și „Premio Italia – 2011” pentru activitate prodigioasă cultural-științifică, acordat de Ambasada Italiei la Chișinău ș.a. Este deținător al titlului onorific „Om Emerit” (2001), cavaler al înaltelor distincții de stat – Ordinul „Gloria Muncii” (1996) și „Ordinul Republicii” (2010), precum și deținător a mai multor distincții jubiliare, diplome de recunoștință sau de merit ale unor instituții publice, academice și universitare din Republica Moldova și de peste hotare.

În preajma acad. Andrei Eșanu temerea pentru ce înseamnă „vârstă” dispare. Personalitatea sa dinamică, pasiunea pentru mai mult și mai bine îi păstrează o tinerețe spirituală tonifiantă pe care i-o admirăm cu toții.

Ajuns la acest popas aniversar, îi dorim Domniei Sale ani mulți, în deplină sănătate alături de cei dragi, putere necesară pentru a împlini proiectele sale de mare însemnătate pentru progresul științei istorice.

În onoarea omagiatului, am inițiat acest volum care-l prezentăm astăzi, care reunește cercetări de amploare, contribuții din varii sectoare ale istoriei medievale, moderne și contemporane. Acestea, pun în lumină amplitudinea vieții sale științifice pe tărâmul istoriografiei noastre naționale, iar autorii sunt fericiți să-și exprime profundele lor sentimente de recunoștință și de prețuire față de Profesorul Andrei Eșanu, Cercetătorul, Istoricul și Omul Andrei Eșanu.